

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2010. október 21.

FILOZÓFIA
KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA
2010. október 21. 14:00

Az írásbeli vizsga időtartama: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

NEMZETI ERŐFORRÁS
MINISZTERIUM

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

A rész**1. Mely korszakokban lettek hangsúlyosá a következő filozófiai problémák?****Írja be a táblázatba a probléma betűjelét!**

- A) Megismerhetőség, igazság, bizonyosság
- B) A környezet- és a bioetika problémái
- C) Az egyén szabadságának problémája
- D) Hit és tudás

19-20. század	
Középkor	
20-21. század	
Felvilágosodás	

4 pont	
--------	--

2. Mely filozófusoktól valók a következő idézetek?

„...föltettem magamban, hogy bármit, ami valaha eszembe jutott, nem tekintek igazabbnak, mint álmaimnak csaló képeit.”

„Ha tehát a lélek halhatatlan és többször született, és minden dolgot látott, ami itt, és ami a Hadészban van, semmi sincs, amit meg ne tanult volna; így hát nem csoda, hogy az erényre és más dolgokra is vissza tud emlékezni, melyekről azelőtt tudomása volt.”

„Amit egyáltalán meg lehet mondani, azt meg lehet mondani világosan; amiről pedig nem lehet beszélni, arról hallgatni kell.”

„Az ötödik utat a dolgok kormányzásából vesszük. Azt látjuk ugyanis, hogy bizonyos dolgok, amelyeknek nincs értelmük, mint a természeti tárgyak, célszerűen működnek, és mindig azt követik, ami a legjobb. Mindebből nyilvánvaló, hogy nem véletlenül, hanem szándékosan jutnak el a célhoz. Azok pedig, amelyeknek nincs értelmük, nem törekszenek a célra, csak valamely megismerő és értelmes lény irányításával, mint történik a nyíl és a nyílász esetében. Tehát van egy olyan értelmes lény, aki az összes természeti dolgokat a cél felé rendezi. És ezt hívjuk Istennek.”

4 pont	
--------	--

3. Mikor éltek a táblázatban szereplő filozófusok?

filozófusok	századok
Arisztotelész	
Wittgenstein	
Kant	
Aquinói Szent Tamás	

4 pont	
--------	--

4. Mutassa be a következő filozófiai irányzatok lényegét !

(Lényege, jellemző korszaka, képviselője, ahol ezek megjelölhetők.)

Megadunk kulcsszavakat az egyes irányzatokhoz: *ésszerűség, belenyugvás, egyén, relativitás, nincs bizonyosság.*

egzisztencializmus.....

.....

.....

racionalizmus.....

.....
.....

sztoicizmus.....

.....
.....

szkepticizmus.....

.....
.....

szofista iskola.....

.....
.....

15 pont	
---------	--

5. Említsen 3 olyan fogalmat, amely Arisztotelész filozófiájára jellemző!

1.....

2.....

3.....

3 pont	
--------	--

B rész

Szövegértelmezés, reflektálás (feladatonként 35 pont = 70 pont)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül kettőt a megadott szövegrészlet felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófia problémára! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Mit tanít Platón a tudás és a vélemény kettősségéről?

(Megadott műrészlet: Platón: *Állam*)

2. Hogyan merül fel a bizonyosság kérdése Descartes filozófiájában?

(Megadott műrészlet: Descartes: *Értekezés a módszerről*)

3. Kant a metafizikában végrehajtott gondolkodásmódbeli fordulatát Kopernikusz csillagászati forradalmához hasonlította. Mutassa be az ismeretelméleti fordulat lényegét!

(Megadott műrészlet: Kant: *A tiszta ész kritikája*)

1. szövegrészlet

SZÓKRATÉSZ De mi lesz akkor, ha az, akiről azt mondtuk, hogy csak vélekedik, nem pedig ismer, megneheztel ránk, s vitába száll velünk, hogy nincs igazunk? Tudjuk-e majd vigasztalni, tapintatosan meggyőzni, s amellet eltitkolni előtte, hogy nem egészségesen gondolkozik?

GLAUKÓN Márpedig ezt kell tennünk.

SZÓKRATÉSZ Nos, gondold meg, hogy mit is mondunk majd neki. Vagy ha tetszik, tegyünk fel neki kérdéseket előrebocsátván, hogy ha valamit tud, ezt senki sem irigyli tőle, sőt örömmel látnánk, ha valamit tudna. Mondd meg tehát: aki ismer, az – ugyebár – mindig valamit ismer, de nem ismerhet semmit? Felelj te helyette.

GLAUKÓN Azt felelem, hogy valamit ismer.

SZÓKRATÉSZ Valami létezőt vagy nem létezőt?

GLAUKÓN Létezőt; hogyan is lehetne a nem létezőt megismerni?

SZÓKRATÉSZ Ennyi elég is nekünk, akárhányféleképp tekintsük is a dolgot: a teljesen létező teljesen meg is ismerhető, a semmiképp sem létező pedig mindenképp megismerhetetlen.

GLAUKÓN Bőségesen elég.

SZÓKRATÉSZ No jó; de ha valami olyan, hogy van is meg nincs is – ez nem középre esik-e a szintiszta létező és a semmiképp sem létező között?

GLAUKÓN De középre.

SZÓKRATÉSZ Mármost az ismeretet a létezőre vonatkoztattuk, a nem ismerést pedig szükségképpen a nem létezőre; ami tehát a középre esik, arra olyat kell keresnünk, ami a nem tudás és a tudás között van, ha ugyan van ilyen.

GLAUKÓN Feltétlenül.

SZÓKRATÉSZ Nos, mondjuk-e azt valamire, hogy vélemény?

GLAUKÓN Hogyne mondanánk!

SZÓKRATÉSZ S ez más képesség-e, mint a tudás, vagy pedig ugyanaz?

GLAUKÓN Más.

SZÓKRATÉSZ Tehát másra vonatkozik a vélemény, s másra a tudás, mindegyik a maga különleges képessége szerint.

GLAUKÓN Úgy van.

SZÓKRATÉSZ S a tudás – természetének megfelelően – a létezőre vonatkozik, annak a megismerésére, hogy a létező van? Egyébként azt hiszem, hogy előbb a következőképpen kellene a dolgot taglalnunk.

[...]

SZÓKRATÉSZ Hát akkor menjünk tovább, drága barátom. Vajon a tudást képességnek tartod-e, vagy valami más fogalom körébe utalod?

GLAUKÓN Ebbe, és pedig valamennyi képesség leghatalmasabbikaként.

SZÓKRATÉSZ Hát a véleményt a képességek vagy valami más jellegű dolgok közé számítjuk-e?

GLAUKÓN Semmi esetre sem, hiszen a vélemény nem is lehet más, mint aminek a segítségével vélekedni képesek vagyunk.

SZÓKRATÉSZ De kevéssel ezelőtt elismerted, hogy a tudás és a vélemény nem ugyanaz.

GLAUKÓN Hogy is vehetné egynek, akinek esze van, a csalatkozhatatlant a nem csalatkozhatatlannal?

SZÓKRATÉSZ Nagyon helyes; s világos is, hogy a tudás – mindkettőnk a megállapítása szerint – más, mint a vélemény.

GLAUKÓN Más.

SZÓKRATÉSZ Vagyis természet szerint mindegyik másra vonatkozik, mert másra képes?

GLAUKÓN Feltétlenül.

SZÓKRATÉSZ És pedig a tudás a létezőre, vagyis annak a megismerésére, hogy a létező milyen?

GLAUKÓN Igen.

SZÓKRATÉSZ A vélemény pedig – így mondhatnánk – csak vélekedés?

GLAUKÓN Igen.

[...]

SZÓKRATÉSZ Azt mondtuk, ugyebár, fentebb, hogy ha olyasmivel találkozunk, ami egyaránt létező is meg nem létező is, ez a színtiszta létező és az egyáltalában nem létező közt foglal majd helyet, s erre sem a tudás, sem a nem-tudás nem vonatkozik, hanem csak az, ami a nem-tudás és a tudás közt van?

GLAUKÓN Igen.

SZÓKRATÉSZ S most megjelent a kettő között az, amit véleménynek nevezünk?

GLAUKÓN Igen, megjelent.

SZÓKRATÉSZ Ezen az alapon – így folytatom majd – beszéljen aztán, és adjon feleletet az a derék ember, aki nem akar tudni magáról a szépről, s magának a szépségnek örökké változatlan ideájáról, hanem azt hiszi, hogy sokféle szép van; az a látványosságok kedvelője, aki sehogyan sem bírja elviselni; ha valaki a szépet, az igazságot, s a többit egynek mondja. E sokféle szép közt, drágalátos barátunk – ezt mondjuk majd neki –, csak nem gondold, hogy lesz olyan, ami ne látszanék rútnak is? Vagy olyan igazságos, ami ne látszanék igazságtalannak is? S olyan szent dolog, ami ne látszanék szentségtelennek is?

GLAUKÓN Nem, sőt ezek a dolgok szükségképpen szépek is meg rútnak is, és éppígy a többi is, amit kérdezel.

[...]

SZÓKRATÉSZ Aki tehát sokféle szépet szemlél, de magát a szépet nem látja, s más sem tud követni, aki őt erre irányítaná; s aki sokféle igazságos dolgot szemlél, de magát az igazságosságot nem látja, és így tovább, arról azt kell mondanunk, hogy minderről csak vélekedik, de arról, amiről vélekedik, valójában nincs tudása.

GLAUKÓN Szükségképpen így van.

SZÓKRATÉSZ S mit mondunk majd azokról, akik magukat az örökké változatlanul létező egyes fogalmakat szemlélik? Nem azt-e, hogy ismerik őket, s nemcsak vélekednek róluk?

GLAUKÓN Ez is szükségképpen így van.

SZÓKRATÉSZ S nem mondjuk-e majd azt is, hogy emezek azt kedvelik és azt szeretik, amire a megismerés vonatkozik, amazok pedig azt, amire a vélemény? Vagy talán nem emlékszünk már rá, mikor megállapítottuk róluk, hogy ők csak hangokat, szép színeket, s más effélet szeretnek és szemlélnék, magának a szépnek azonban még a létezését sem hajlandók elismerni?

GLAUKÓN De emlékszünk.

SZÓKRATÉSZ Tehát nem tévedünk, ha őket inkább filodoxusoknak (véleményszeretőknél) nevezzük, semmint filozófusoknak (bölcsestszeretőknél)? S nagyon meg fognak ránk haragudni, ha így szólítjuk őket?

GLAUKÓN Ha rám hallgatnak, akkor nem: nem szép dolog az igazságra haragudni.

SZÓKRATÉSZ Aki pedig mindenben magát a létezőt kedveli, azt filozófusnak (bölcsestszeretőnek), nem pedig filodoxusnak (véleményszeretőnek) kell neveznünk?

GLAUKÓN Okvetlenül.

(Platón: *Állam*. Platón összes művei, Második kötet. Budapest: Európa Kiadó, 1984. 476 e-480 a; 372-384. o.)

2. szövegrészlet

Mint hogy azonban akkoriban csak az igazság kutatásának akartam élni, úgy gondoltam, hogy épp az ellenezőjét kell tennem: el kell vetnem mint feltétlen hamisat mindazt, amiben csak a legkisebb mértékben is kételkedhetem, hogy lássam, nem marad-e végül is valami a meggyőződésemben, ami teljesen kétségbevonhatatlan. Így, mivel érzékeink némelykor megcsalnak bennünket, fel akartam tenni, semmi sem olyan, amilyenek érzékeink mutatják. S mivel vannak emberek, akik még a geometria legegyszerűbb tárgyaira vonatkozóan is tévednek okoskodásaikban, és hamis következtetéseket vonnak le, azért – magamról is úgy ítélve, hogy éppúgy tévedhetek, mint bárki más – elvettem mint hamisakat mindazokat az érveléseket, amelyeket azelőtt bizonyításoknak vettek. Végül pedig azt gondoltam, hogy ugyanazok a gondolatok, amelyeket ébrenlétünkben gondolunk, álmunkban is jelentkezhettek, anélkül, hogy ebben az esetben csak egy is közülük igaz volna. Ezért elhatároztam, hogy felteszem, hogy mindazok a dolgok, amelyek valaha is bejutottak elmémbe, nem igazabbak, mint álmaim csaló képei. De csakhamar láttam, hogy mialatt így mindent hamisnak akartam felfogni, szükségképpen kell, hogy én, aki ezt gondoltam, legyek valami. S mivel észrevettem, hogy ez az igazság: gondolkodom, tehát vagyok, olyan szilárd és olyan biztos, hogy a szkeptikusok legtúlzóbb feltevései sem képesek azt megingatni, azért úgy gondoltam, hogy aggály nélkül elfogadhatom a filozófia amaz első elvének, amelyet kerestem. Azután figyelmesen megvizsgáltam, mi vagyok én. Láttam, hogy el tudom képzelni: nincs testem, nincs világ és nincs tér, amelyben vagyok. De azért azt nem tudom elképzelni, hogy magam nem vagyok; ellenkezőleg, éppen abból, hogy azt gondolom, hogy más dolgok igazságában kételkedem, egészen világosan és bizonyosan az következik, hogy vagyok. Ellenben mihelyt csak megszűntem volna gondolkodni, nem volna semmi alapom azt hinni, hogy vagyok, még ha igaz volna is minden egyéb, amit valaha gondoltam. Ebből felismertem, hogy olyan szubsztancia vagyok, amelynek egész lényege vagy természete

abban van, hogy gondolkodik, s amelynek léte nem függ sem valamely helytől, sem valamilyen anyagi dologtól. Úgyhogy ez az én, azaz a lélek, amely által az vagyok, ami vagyok, teljességgel különbözik a testtől, sőt, hogy könnyebben is lehet megismerni, mint a testet, s még akkor is egészen az volna, ami, ha a test nem léteznék. Ezután általánosságban azt vettem szemügyre, mi szükséges ahhoz, hogy valamely tétel igaz és bizonyos legyen. Miután ugyanis az imént találtam egy tételt, amelyről tudtam, hogy ilyen, úgy gondoltam, hogy azt is tudnom kellene, miben áll ez a bizonyosság. Észrevettem, hogy ebben: gondolkodom, tehát vagyok, csak egy dolog az, ami meggyőz e tétel igazságáról, ti. az, hogy nagyon világosan belátom: ahhoz, hogy gondolkodjunk, léteznünk kell. Ebből pedig azt vontam le, hogy általános szabályul fogadhatom el: mindazt, amit egészen világosan és egészen határozottan belátunk, igaz; és csak az okoz némi nehézséget, hogy felismerjük, mely dolgok azok, amelyeket határozottan fogunk fel.

(René Descartes: *Válogatott filozófiai művek*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1961. 222-224. o.)

3. szövegrészlet

Úgy vélem, ha a matematika és a természettudomány egy csapásra végrehajtott fordulat által vált azzá, ami, úgy példájuk van annyira figyelemre méltó, hogy eltűnjünk a gondolkodásbeli fordulat lényegén, mely olyannyira hasznukra vált, és legalább megkíséreljük utánozni őket, amennyire csak hasonlatosságuk a metafizikához, mely hasonlóság abban áll, hogy az ő ismereteik is az észből származnak, ezt lehetővé teszi. Mostanáig feltételezték, hogy ismereteinknek mindig tárgyakhoz kell igazodniok; ám e feltételezés következtében megbukott minden kísérlet, hogy fogalmak útján, a priori módon megtudjunk valamit a tárgyról, és bővítsük ismereteinket. Próbáljuk hát meg egyszer, nem jutunk-e messzebbre a metafizika feladatainak terén, ha feltesszük, hogy a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniok, ami jobban megfelel a követelménynek, hogy a priori tudással rendelkezessünk róluk, mely azt megelőzően állapítana meg valamit a tárgyról, hogy ezek adva lennének nekünk. Itt ugyanarról van szó, mint Kopernikusz legfontosabb gondolatánál: midőn azt találta, hogy az égitestek mozgását nem tudja kielégítően megmagyarázni, ha feltételezi, hogy a csillagok serege forog a megfigyelő körül, Kopernikusz kipróbálta, nem jár-e nagyobb sikerrel, ha felteszi, hogy a megfigyelő kering, és a csillagok nyugalomban vannak. Ugyanezt a kísérletet elvégezhetjük a metafizikában is, a tárgyak szemlélete kapcsán. Ha a szemléletnek kell a tárgyak tulajdonságaihoz igazodnia, akkor nem látom be, miként szerezhetnénk bárminemű a priori tudást e tulajdonságokról; ha azonban a tárgy (mint az érzékek objektuma) igazodik szemléletalkotó képességünk tulajdonságaihoz, akkor egész jól el tudom képzelni ezt a lehetőséget. Mivel azonban a szemléletek csak úgy válhatnak ismeretekké, ha nem állok meg náluk, hanem mint képzeteket valamire mint tárgyakra vonatkoztatom őket, s a tárgyat e képzetek által határozom meg, ezért vagy azt tehetem föl, hogy a fogalmak, melyek segítségével a meghatározást végbeviszem, szintén a tárgyhoz igazodnak, és akkor a tárgy a priori megismerésének lehetőségét illetőleg ugyanabba a nehézségbe ütközöm, mint az imént; vagy azt teszem föl, hogy a tárgy, illetve ami ugyanaz, a tapasztalat – mert a tárgy (mint számunkra adott tárgy) kizárólag a tapasztalatban ismerhető meg – igazodik e fogalmakhoz, és akkor nyomban észreveszem, hogy könnyebben túljutok a nehézségen, hiszen maga a tapasztalat a megismerés egyik válfaja, mely nem nélkülözheti az értelem közreműködését, s az értelem szabályát már mielőtt a tárgyak adva lennének nekem, vagyis a priori módon, feltételeznem kell. Ám e szabály a priori fogalmakban nyer kifejezést, és így minden tapasztalati tárgynak szükségszerűen ilyen fogalmakhoz kell igazodnia, s azokkal összhangban kell lennie. Ami pedig azon tárgyakat illeti, amelyeket pusztán az ész képes – még hozzá szükségszerű módon – elgondolni, melyek azonban a tapasztalat számára (legalábbis úgy, ahogyan az ész gondolja el őket) egyáltalán nem lehetnek adva, nos hát, e

tárgyak elgondolásának kísérlete (hisz elgondolhatónak kell lenniök) remek próbaköve lesz annak, amit a gondolkodás megváltozott módszereként fogadunk el, nevezetesen annak, hogy a dolgokból csak azt ismerjük meg a priori módon, amit mi magunk helyezünk beléjük. (Immanuel Kant: *A tiszta ész kritikája*. Szeged: Ictus Kiadó, 1994-1995. 34-35. o.)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

	maximális pontszám	elért pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

javító tanár

Dátum:

	pontszáma egész számra kerekítve	programba beírt egész pontszám
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: